

sætte sig i stolen - og gjorde det. Under ham kom forlaget til at forny sig og blomstre, omgivet af utallige interessante forfattere fra vidt forskellige områder. Når vi i fællesskab havde samtalet med en sådan kapacitet og befandt os alene, kunne jeg udbryde: "Det var dog en herlig mand." "Ja, han passer til os!" Restrup var mig gennem mere end 25 år en virkelig god mand, ja blev en ven. Sammen oplevede vi glæder og sorger. Hal Kochs død, som slog så hårdt. Og jublende glæder, når ting var lykkedes for os, selv eller forfatterne. I mere end 20 år tog han mig med til bogmessen i Frankfurt. Vi kørte derned i bil og oplevede ^{hele} Vesttyskland under kyndig vejledning. Som magister i tysk kunne han hele landets historie og litteratur på fingrene. Det følte^s som en gave ^{få lov} at være med, lærerigt at se verdens samlede bogproduktion dernede, men også nyttigt at være sammen med de mennesker, jeg kun sporadisk kendte fra forlaget. Boghandler Erik Schaumburg-Müller og forlagsredaktør Lise Harboe Jepsen var fast inventar på disse udflugter, hvor vi levede som grever og baroner.

Restrup havde naturligvis fulgt med i udviklingen og havde straks en fornemmelse af, hvad der foregik på Gyldendal. Gads bøger var triste at skue med tatte sider jura i grå bind og teologi, der ikke var et hak bedre. Snart var jeg inddraget i det meste af forlagets produktion. Der var noget at rydde op i, og jeg fik frie hænder. Restrup var ualmindelig large. Det var frihed under ansvar. I de mange år har han måske to gange været fløjtende gal i hovedet på mig, og da med god grund, i alt fald indtil vi fik snakket det igennem. Til det sidste kunne jeg lade udføre clicheer eller ^{af et omslag} prøvetryk og først da vise ham resultatet, så slap jeg for at lave skitser. Skulle der en enkelt gang være grund til at kassere hele pibetøjet, hørte jeg aldrig et ondt ord i den anledning.

Gads Forlag var lige den udfordring, jeg havde brug for. Her var det ikke romaner, der kom på tale. Ja, man udgav næsten ingen skønlitteratur, Den kræver jo også kun en eller anden grundmodel. Alene omslaget er interessant. Fag- og skolebøgerne stillede helt andre krav. Her fik jeg brug for ~~min~~ ^{den} viden jeg trods alt havde erhvervet i gymnasiet. I forhold til bogtrykkerne og typograferne tænkte jeg akademisk, vidste inde fra, hvordan en bog fungerer som læseinstrument og værktøj. Derfor kunne jeg opbygge overskriftssystemer og tænke pædagogisk, selv om denne side af sagen først noget senere kom til at indgå i mine overvejelser.

Det var let at forny omslagene. Som min gamle fransklærer sagde: "Jeg har en glædelig meddelelse til d'herrer: Fra nu af kan det kun gå fremad." Men meget kreativ var jeg ikke. Ingen af mine læremestre var det. De var begge deduktive. Som Biil~~mann~~ Petersen udtrykte det: "Når man ikke er genial, må man rokere sig frem til, løsningerne." De havde gjort mig restriktiv. Og desuden havde jeg den indstilling, at jeg ~~kun~~^{bare} skulle yde et godt ~~håndværk~~^{stykke}. Måske ~~kunne~~ det en enkelt gang ~~kunne~~ få vinger, men det var ikke hovedsagen. Og ~~hv~~ når nogen tiltalte mig kunstner fnyste jeg indvendigt, mens jeg venligt ~~afvargede~~^{slog ud} med hånden. Det bekom mig så udmærket at systematisere og skabe æstetik, samtidig med at jeg tjente læseren. Det var det jeg havde lært hos Tschichold, og det var det budskab jeg følte mig kaldet til at udbrede.

Te Ved siden af løste jeg andre opgaver. Gravørtavler til de danske guldsmede og tryksager af snart sagt enhver art. Men Gad blev en grundpille gennem årene. Jeg følte mig fri. Sad hjemme i fred og ro, borte fra ^{de} interne småstridigheder som jo er på enhver arbejdsplads, og indfandt mig for enten at gå stuegang eller deltage i de nødvendige møder. Fra tid til anden dukkede nye, unge medarbejdere op. Forlaget voksede. Så opdrog jeg dem til selv at klæbe op. Det foregik i min tegnestue. Først så de mig gøre det en hel dag. Så kunne de selv begynde inde ved spisebordet, mens jeg arbejdede med mit. De kunne så komme og spørge, efterhånden som problemerne meldte sig. På forlaget klæbde de derpå de første 16 sider op med påfølgende kritisk gennemgang, og derefter hele bogen. Det var privatlektioner som siden sparede mig meget slavearbejde, samtidig med at redaktørerne fandt det morsomt selv at skabe bogen side for side. Det gav dem forståelse for mange problemer, så de siden var i stand til aktivt at hjælpe forfatterne.

I de første år, hvor bemanningen på forlaget var sparsom, tog jeg manuskripter med hjem til typografisk gennemgang, som imidlertid udviklede sig til noget, der nærmede sig redaktion. Jeg skrev bagsidetekster og var i det hele taget involveret langt ud over de typografiske beføjelser. Jeg nød denne kombination, følte mig som fødsels-hjælper, både overfor forfattere og forlag. Og hvem kom man dog ikke i forbindelse med. Jeg har stået åndeligt på teer, når jeg ventede på

at Carl Roos skulle lukke sin dør op. Højt var der til loftet og man måtte spille spillet i de tynde luftlag. Han vidste glimrende med sig selv, hvordan en bog skulle se ud. Havde vist det i praksis. Så da jeg dekreterede illustrationerne på krideret papir for at tydeliggøre dem mødte jeg hans absolutte foragt og modstand. På en eller anden måde fik jeg alligevel sat min vilje igennem, og da vi mødtes ved bogens udgivelse sagde han: "De havde alligevel ret." Det var et ridderslag, på samme måde som den dag Nordlunde havde foreslået, at vi skulle drikke dus.

Og der var Bernt Hjejle, som skrev erindringer omkring sine forgængere i advokatfirmaet, samtidig med at højesteretspræsident Jørgen Trolle udsendte sine. Hjejles omslag fremstod med hvid skrift på ulastelig gråblå bund. Trolles var dybrødt som hans dommerkappe og med titlen Ret og Vrang, som jeg havde fundet på. Ordet Vrang tilmed spejlvendt. En dag sagde Hjejle: "De véd hvor meget jeg sætter pris på D_{res} dygtighed, men omslaget til Trolles bog bryder jeg mig nu ikke rigtigt om!" Hvortil jeg replicerede så udsøgt som jeg kunne: "Nej, hr. højesteretssagfører, men Hjejle er ikke Trolle - og Trolle er ikke Hjejle." "Det har jeg ikke tænkt over, men det kan De have ret i."

Det blev til mange store værker, og hver gang følte jeg, at det var noget man fik lov til at være med i. Højesterets jubilæumsbog i to prægtige ~~kassetter~~ bind i kassette, guld og blindtryk. Intet blev sparet, for det var i de glade 60'ere. Eller Dante i tre bind, også i kassette med guld. Den var oversat af min gamle bekendt fra sommermøder på Herlunfsholm, Knud Hee Andersen. Et dejligt gensyn og et muntert samarbejde. Og Erik Iversens lærde værker om Obeliskerne, hvor tilskud fra ~~fonden~~ tillod det ypperste af hvad dansk bogtryk kunne præstere. Hvor har man dog været privilegeret at være ^{ved} mæd til sligt. Her kunne håndværket drives op til perfektion og alle var med på at skabe kvalitet. Det var unødvendigt at motivere den enkelte. Han vidste godt, hvad han arbejdede med på. Sætter, trykker, clichéanstalt, bogbinder, alle spændte kræfterne til det yderste. Og selv stod man der med overblikket, kendte planen i

forvejen, vidste hvor hver detalje skulle indgå i helheden. Man skulle se det hele for sig før det overhovedet var påbegyndt. Ingen restriktioner, ingen bagholdsangreb, kun ens krav til sig selv - og til de andre. Men jeg behøvede aldrig at skabe mig eller skælde ud. Det kom af sig selv. Og efterhånden som årene gjorde én kendt, behøvede man blot at vise sig på arenaen, ja ikke engang det. Også ude i provinsen, hvor der for resten blev skabt yppeligt håndværk, vidste man instinktivt, at man skulle gøre sig umage, når mit navn stod i colofonen. Havde jeg skabt myte ligesom Billmann Petersen? Jeg håber det ikke, for i virkeligheden har jeg ~~ofte~~ følt mig som tjener og formidler i håbet om, at de andre var lige så ivrige og begejstrede som jeg. Det her var jo morsomt, og ofte fik jeg formidlet et eksemplar fra forlaget til de enkelte medarbejdere på de grafiske virksomheder. Det var dog det mindste man kunne gøre som udtryk for anerkendelse af deres indsats.

Et år blev der typografstrejke. Pludseligt stod jeg uden noget mellem hænderne. Det var en underlig fornemmelse. Hvorfor ikke udnytte tiden til en rejse? Som sagt så gjort. Først til Holland til dr. Willem Ovink på Lettergieterij Amsterdam, hvor et fornemt bibliotek samlede vor interesse. Han var en meget vidende mand. Derfra til Haarlem til det fine trykkeri Joh. Enschedé en Zonen, hvor jeg genså Sem Hartz, direktør og skrifttegner med frimærker som speciale. I Antwerpen vandrede jeg ligetind i fortiden. Plantins bogtrykkergård fra 1500-tallet ligger urørt, og samtlige trykpresser stor, som om de ved fyraftenstid er forladt af svendene, der i morgen vil vende tilbage og fortsætte arbejdet. Hertil en udsøgt samling udstillede bøger, korrekturlæserens rum og bogbutikken ud til gaden. Tænk, at det endnu findes. Og så er det tilmed et centrum for lærde studier i bogtrykkets historie.

Så til Paris, hvor jeg på Imprimerie Nationale fik lov til med ærefrygt at tage Garamonds stempler i hånden. Hos Deberny & Peignot rørte ~~ved~~ jeg siden ved John Baskervilles originale matricer i overvarelse af Adrian Frutiger, en af verdens førende skriftekspertes. Herfra gik turen til Gutenbergmuseet i Mainz med den originale Gutenbergbibel og samtlige håndværksgrenes udvikling i kronologisk,

tysk orden. Turen endte i Frankfurt, hvor besøget først og fremmest gjaldt Gotthard de Beauclair, Insel Verlags bogtilrettelægger. En musisk, nobel kunstner, sensitiv og alligevel metodisk, selv digter og med indfølt sans for illustrationskunsten, som han senere præsenterede i udsøgte publikationer på eget forlag. Under de senere bogmesser holdt han åbent hus, hvor man ved et beskedent traktement kunne få anledning til at træffe kunstnere og ligesindede.

Endelig traf jeg så Hermann Zapf, den store skriftkunstner, som jeg tidligere havde korresponderet med.

De fjorten dage var alle pengene værd. Som supplement til mine engelske erfaringer havde jeg udvidet min horisont langt ind i Europa, og jeg havde knyttet kontakt til en række personer, som jeg siden skulle møde i andre sammenhænge, blandt andet til bogmesserne i Frankfurt, hvis de da ikke kom hertil for at besøge Nordlunde eller vise udstillinger. Det var en ring af mennesker, der var værd at kende, fordi de ~~var~~ seriøst arbejdede med de samme opgaver som én selv. Heri lå megen bekræftelse. Jeg så også noget andet end det Tschichold og Biilmann Petersen havde vist mig. Der fandtes så meget og mere anderledes end jeg havde forestillet mig. Den typografiske verden var rig og facetteret, Den var virkelig værd at bruge et liv på.

Imens gik undervisningen på Den Grafiske Højskole sin gang. Men efterhånden blev man klar over, at det typografiske burde indtage en mere fremtrædende plads i programmet. Det kunne bare ikke gennemføres inden for de allerede fastlagte rammer. På den anden side stod det klart, at tilrettelæggelse af tryksager og bøger var ved at blive et problem. Der savnedes en overbygning til uddannelsen på fagskolerne, ja den var pludseligt hårdt tiltrængt. Nordlunde havde forlængst set dette og drøftet sagen med mig. Ejnar Philip var lige så optaget af tanken, og det blev direktør Svend Jensen også. Han var cand.merc. med musiske årer i sig og med en sjælden evne til at ane tendenser før så mange andre.

En dag indkaldte Den Grafiske Højskole til en række forberedende møder, hvor dethurtigt blev tydeligt, at Højskolen måtte udvides med

Te

en ren grafisk linie. Inden da havde jeg foreslået ham at gå til Viggo Sten Møller, der var leder af Kunsthåndværkerskolen. Det forekom mig tåbeligt, at man i et lille land ikke skulle kunne klare sig med én skole, der rummede det hele. Men Kunsthåndværkerskolen havde svigtet det typografiske. Man tegne e glimrende frihåndstegning under folk som Victor Isbrandt og Erik Clemmensen, men det øvrige lod mildest talt meget tilbage at ønske. Svend Jensen foreslog derfor Sten Møller, at vi kunne samarbejde om en forbedring på det typografiske område, men blev hastigt sendt ned ad trapperne med fuld musik. Der var ikke noget at hente der. "Så går vi i gang med vores egen skole", sagde Svend Jensen og jeg i munden på hinanden. Men inderst inde huede det mig ikke. Hvor ideelt havde det ikke været at slå det hele sammen i en skole med differentieret undervisning, der rummede såvel tegning, ^{og} typografi som brugsgrafik under samme tag. Sådan skulle det imidlertid ikke være. Men endnu i dag er jeg overbevist om, at én skole er bedre end to eller flere. Tank, hvad havde vi ikke kunnet få ud af samspillet mellem de enkelte specialer og med samling af landets bedste lærerkræfter. Og hvis man så også kunne have gjort Kunstakademiet til overbygning med direkte adgang efter afgangseksamen fra Kunsthåndværkerskolen, så ville vi have haft et logisk og inspirerende undervisningssystem. Hvor det dog kan ærgre én, at det ikke lykkedes dengang. Men det var i hvert fald ikke Højskolens skyld.

Svend Jensen satte sig nu for bordenden med en gruppe sammensat af kyndige fagfolk fra typografiens og reklamens verden. Først blandt dem skal nævnes Eli Reimer, dengang faktor hos Bianco Luno. Han følte fra første begyndelse selvskreven til at blive afdelingens leder. Han kendte til skrifter og deres historiske baggrund og havde vidst at benytte dem i praksis. Men han skulle også vise sig senere at være en ilnende pædagog, der skabte energifelter, hvor han viste sig. Siden, under fotosatsens indtog og med den nye computerteknik, satte han sig løbende ind i disse komplicerede systemer, skrev om dem, underviste i dem og udbredte i det hele taget kendskabet til denne fremmede, tekniske verden. Jeg har i mange år beundret ham uforbeholdent for denne indsats, der lag for lag blev sammenstykket af en mand, som vist ikke engang havde noget folkeskoleeksamen, som steg i graderne og endte med at blive en højlandstekniker, der fortjente en honoris causa grad for sit livsværk på højeste plan.

Der var også reklamepædagogen Peter Olufsen, hvis erfaringer vi siden hen kunne trække på i undervisningen. Samt en hel række andre, som hver på sin vis bidrog til at udpege lærere og diskutere planerne for det fremtidige arbejde. Flere af dem kom naturligvis ^{også} selv til at undervise.

Blandt lærerne var i første række Bent Rohde. Jeg kendte ham fra den almene linie, hvor han havde afleveret den ypperste årsopgave, som tænkes kunne, både hvad form og indhold angik. Ham måtte vi drage nytte af. Der taltes meget i arbejdsgruppen om, hvordan vi skulle kunne komme i gang med bredpenskrivning. Ingen af os var kapable, men hvis vi nu bad Rohde om at øve sig her i foråret, kunne han måske så småt begynde at undervise i oktober. Siden var det vel muligt at få Karl-Erik Forsberg, mesteren fra Stockholm, hened og give en indsprøjtning. Men da oktober oprandt havde Rohde med indædt energi lært sig selv at skrive Cancellaresca Corsiva og stod rustet til at undervise i den. Naturligvis kom Forsberg også, og Rohde og han havde stor nytte af at udveksle erfaringer. Men Bent Rohde nåede faktisk at lære sig selv op i løbet af det halve år. Siden genskrev han en af de oprindelige forskriftbøger fra det italienske renaissance i dansk oversættelse. Det er et ~~stykke~~ arbejde i verdensklasse. ~~Men~~ I dag er han Reimers afløser som leder, og udover det kalligrafiske har han altid undervist i typografi over et bredt spektrum. Han har sammen med Reimer været det uundværlige øverste led i formgivningslinien.

To andre skal også nævnes for en stor indsats. Først Carl Jensen, en stilfærdig grafiker med typografuddannelse. Også en lærd mand, der kendte til meget andet end lige netop typografi, og som formåede at formidle sin viden, lavmalt, men interessevækkende. Hertil kom også Kjeld Jensen, der underviste i tegning og komposition. Mens vi andre docerede regler, bragte han eleverne ud, hvor de ikke kunne bunde, satte dem på sporet af helt andre muligheder end de havde forestillet sig. Gjorde dem kreative. Senere overtog Baro dette fag. Han gjorde det på en strammere måde, men fik derved overbevist selv de ikke tegnebegavede om, at man godt kan fabulere inden for en form, der kun benytter sig af streg og cirkel. Beviset har vi i dag i hans illustrationer til Politiken.

Mit eget fag blev naturligvis bogtypografien. Og i løbet af kort tid

havde jeg Svend Jensen over mig. Jeg skulle skrive en lærebog. Jeg kviede mig. Ganske vist havde jeg lært så meget hos Tschichold, men det skortede unægteligt på egne erfaringer. Turde man vove det? Men Svend Jensen blev ved. En dag mødte han min kone og lille søn på gaden. "Og kan du nu huske hver dag ved middagsbordet at sige: lærebog! Men husk det nu: lærebog!" Og så gik jeg i gang, men sendte manuskriptet til en fire-fem forskellige fagfolk for kritisk gennemgang. Jeg måtte jo have én eller anden form for sikkerhedsnet. Så i 1956 udkom Bogens Funktion og Æstetik på Nyt Nordisk Forlag. Nu bag efter kan jeg godt se, at det var dristigt. På den anden side var det en nødvendighed, hvis jeg virkelig skulle have orden og redelighed på mit stof, selv om meget naturligvis blev hentet lige ud af Tschichold. Funktion og æstetik, i den rækkefølge skulle de stå. Funktionen kom først. Eller gjorde den? Var jeg alligevel ikke somme tider tilbøjelig til at lade mig forlede af æstetikken? Som da jeg i ~~den~~ korte Gyldendal periode lod hele Kapers tyske Grammatik sætte med normal antikva uden brug af halvfed. Det viste sig overhovedet ikke at fungere, så ~~vi måtte sætte~~ store dele om. Jokum Smith var forstående, men det var en lærestreg jeg huskede. Nå, æstetikken er jo også en funktion, men den må ikke spænde ben for det praktiske. Og heldigvis findes ~~der~~ ofte en løsning, der forbinder funktion og æstetik. Her som så mange andre steder gælder det om at finde det punkt, hvor de to linier skærer hinanden. At give folk, hvad man tror de vil have, er ingen kunst. Men at give dem noget lødigt, som de samtidigt kan annamme og acceptere, det er kunsten. ^{megen} Hvor moderne musik lader ikke de mahge i stikken, med det resultat at de synker hen i pop og merkantilismens udnyttelse af det ringeste, det nemmeste, det underlødige. Og hvad sagde ikke Allen Lane: Det bedste er ikke for godt til de mange.

Næsten 30 år efter førsteudgaven af min lærebog fik forlagsboghandler Christian Ejlers, min gode ven, mig lokket til at skrive en ny udgave af Bogens Funktion og Æstetik. "Husk, tiden er en anden, teknikken er en anden, og du selv er en anden." Og det var så sandt som det var sagt. Nu stod jeg med summen af de erfaringer, jeg savnede, da jeg første gang kastede mig ud. Men det gav sig udslag også i den ydre form. Formatet blev ændret til det kvadratiske, der tillod tre spelter og dermed et langt mere fleksibelt og levende layout. I virkeligheden var det spændende at finde ud af, hvad der havde overlevet tiden, hvad der stod fast, og hvad der var variabelt. Det var

+ 1 del

1 måtte sættes

slet ikke så lidt, der kunne overføres, men nu blev det serveret i en helt anden form. Det var morsomt at få den til at fungere i en ny sammenhæng.

Højskolens lærerkorps var helt ideelt og en inspirerende kraftkilde. De første år var eleverne naturligvis prøveklude, men de blev så optagne af alt det nye, så de var lige så idealistiske som vi var uprøvede. Vi følte os alle som pionerer i samme båd, og det kom der noget ud af. Det slog gnister, der gik ild i os.

Selv var jeg opsat på dels at lære fra mig alt det kontante og konkrete, men uden at påvirke i det kreative. Det er for resten vanskeligere end man tror, og selv havde jeg jo været under meget kraftige påvirkninger fra stærke læremestre. Det væsentlige var imidlertid at inspirere, at gøre dem begejstrede. Hvis jeg fik lært dem at selv den mest sureste opgave efter en vis tid kunne opsluge dem, så havde jeg gjort dem til lykkelige mennesker. For er der noget som at blive grebet? Så er det ikke er mig, der tager opgaven, men den der indfanger mig og ikke lader mig slippe før den ligger der, færdig og tilfredsstillende, fordi den er løst til bunds?

Jeg tror, nej jeg véd, at jeg stillede store krav til eleverne. Alligevel var det ikke kraft, trix og retning. Men de skulle møde til tiden, og de skulle bestille noget. Sådan havde jeg jo selv lært det hos mine mestre, og sådan havde jeg fulgt min far i hans måde at forvalte sit arbejde på. Jeg fortalte dem om praksis uden for skolen. Om hvordan man skulle møde præcis til aftalt tid, hvordan man skulle opføre sig og være ordentlig klædt. Man skulle jo ud og sælge sig selv, og det var noget jeg havde skullet stykke sammen af ofte dyrekøbte erfaringer. Hvornår skal man slå til? Og hvornår kan man charme sig igennem? Men hensigten helliger midlet, forudsat naturligvis at man har noget anstændigt at tilbyde.

Ofte tænkte jeg på de bedste af lærerne på Akademiet og på Steen Eiler Rasmussens: "Hvorfor har De gjort sådan?" "Jo, jeg synes ..." "De skal overhovedet ikke synes. De skal begrunde, hvad de laver, ellers går jeg videre til den næste." Ja, der var meget nyttigt, som hang ved.

Men jeg prøvede også at give noget af mig selv, begyndte altid med at fortælle om mine læremestre, om rejsen til England, om min iver efter at blive til noget. Jeg ville så gerne pøse en livsvilje ind i dem, få dem til at engagere sig og dermed finde ind til de samme værdier, som jeg selv havde fundet ind til. Tilfredsstillelsen ved at skabe, bringe orden. Og hvis de snød i spillet, snød de jo bare sig selv. Og så skulle de lære at tro på sig selv. "Stil dig aldrig ned på venstre fløj", havde far sagt. Når premierløjtnanten på Amalienborg har ført fanen ud, skynder han sig bag geledet for at finde sin plads nede for enden. Majoren befinder sig ~~for~~ foran. Det var min fars militære måde at udtrykke sig på. Men hvor har jeg ofte tænkt på det under vagtafløsningen. Det er der du ikke skal stå! ~~gamle jas.~~

Men jeg prøvede også at bibringe dem opfattelsen af, at selvsikkerhed i sig selv ikke duer. Vort fag, som sikkert så mange andre, behøver en passende blanding af storhedsvanvid og ydmyghed for at man kan fungere. Jeg har set folk forgå i selvovervurdering, mens andre med et lige så stort mål af talent og evner bøjede sig under ydmyghedens åg. Først når balancen indfinder sig, først da er vi frie til at gøre dagens gerning.

Meddelelse af kundskaber er ikke nok. Det oplevede jeg i hele sin elendighed på Frederiksberg Gymnasium. Der skal ét eller andet ~~andet~~ til ud over facts. Ja, der skal meget mere til. Vi formes i de unge år, vi er som ler i pottemagerens hånd, men kommer vi under de rette påvirkninger bliver der noget værdifuldt tilbage til resten af livet.

Hvert hold tog jeg hjem på tegnestuen til en kop te. Så sad de på gulvet og fik fortalt om min måde at organisere på, mine systemer og mine materialer. De undrede sig over at jeg havde så få hjælpemidler omkring mig, intet forstørrelsesapparat - jeg bruger mit amerikanske øjemål i kombination med reproduktionsfirmaet Tutein & Koch - kun ganske lidt grej, som jeg til gengæld kender ud og ind. Lidt gammeldags måske, men det nødvendige og tilstrækkelige. Derpå kunne de så spørge om alt mellem himmel og jord. Og undervejs opdagede de, at det var begyndt småt, og at den gamle Østerbro lejlighed ikke var blevet til blot ved at knipse med fingeren.

Der var tre grupper elever: de virkelig begavede, som spurgte og fik mere at vide ved at stille spørgsmål, de gedigne, som sled med tingene, og endelig var der altid et par stykker, som ikke hørte efter hvad man sagde, eller bare sad og hang. Der negligerede jeg ærlig talt. Det nyttede jo ~~ikke~~ tilsyneladende ikke ret meget. Men der var også de talentfulde dovne. Hvor jeg dog spærkede ^{til} dem. Det argrede mig, hvis noget værdifuldt skulle gå til spilde. Og oftest lykkedes det da også, efter hvad de bag efter kom og sagde.

Hvor var man træt efter timerne. Under foredragene gav man sig selv. Det var jo herligt at optræde, som at stå på en scene. Og ~~na~~ siden arbejdet ved tegnebordene, hvor hver enkelt skulle sættes i gang, plejes, kommenteres. Man lærte dem at kende, fornemmede deres svagheder eller problemer og tog dem op, med eller uden opfordring. Havde jeg ikke fået i pose og sæk gennem hele min læretid? Af mennesker som øste ud af deres viden og vejledte én. Men gamle Nordlunde eller de mange andre havde jo ikke brug for nogen tilbagebetaling, så den eneste måde man kunne blive sig gælden kvit var ved at give stafetten videre til alle de nye. Og så var det jo tilmed morsomt. I over 25 år havde jeg forbindelse med Højskolen, de seneste år kun med det lille fag Forlagsbogbind, hvor jeg som hidtil prøvede at kule visse grafiske metoder ind i sammenhængen, så det ud over at være et konkret fag, der udviklede en vis disciplin, også gav mulighed for det kreative i form af overtrækspapir til de skønlitterære bøger. Men efterhånden følte jeg, at jeg gentog mig selv, på samme måde som det var sket med typografien, som Bent Rohde overtog efter mig. Nu var det tid at holde op. ~~og~~ Et hjertetilfælde gjorde ~~at~~ det afgørende udslag. Her var noget opslidende, som kunne skæres væk.

Den Grafiske Højskole har udgjort et stort afsnit af min grafiske tilværelse. Det var og er en god skole, selv om to år er for lidt. Ganske vist skal ^{eleverne} ~~de~~ være vel forberedte inden de kommer ind, og der udvælges kun 20 ud af mere end 400 ansøgere, men tiden er for knap, skønt der arbejdes med liv og sjæl, ofte til langt ud på natten. Og det kommer der som bekendt noget ud af.

Ja, det er svært at komme ind på Højskolens Grafiske Linie. Derfor kom der også fra tid til anden unge mennesker, som spurgte om jeg ikke kunne hjælpe dem. Det begyndte egentlig med at min gamle ven Oluf

E. Paaske, som en overgang var forstander for børnehjemmet Fuglereden i Libanon, havde en elev, som han nok mente havde et tegnetalent. Ham fik jeg puttet ind på Kunsthåndværkerskolen samtidig med at jeg gav ham undervisning hjemme på tegnestuen. Et par stykker kom til, og jeg syntes det var morsomt. Siden kom Varham til Canada og en dag kom han uventet på besøg. Han var blevet art director på et stort ugeblad derovre. Når jeg tænker på, hvad han var, da han kom til Danmark, og hvad han nåede ved flid og talent, var det en gave at høre om, hvordan det var gået ham.

~~De~~ Sådan fik jeg mange ind på livet. Det sidste hold der formeredes, inden jeg lukkede låget i, var seks piger, Tøseholdet døbt. De kom som de tidligere en sen eftermiddagstid om ugen. Så havde de løst en opgave, der stillede mod optagelsesprøven forude. Vi diskuterede løsningerne. Her var der noget godt, her trængtes ~~der~~ til en beskæring og koncentration, og her var noget, der denne gang slet ikke duede. Jeg brugte skitserne som udgangspunkt for digressioner, forklarede og gav baggrund, viste eksempler og satte dem på sporet, akkurat som dem jeg havde lært hos. Og jeg lærte af dem ligeså meget som de lærte af mig. Sådan som Steen Eiler havde erfaret det som underviser. Til sidst kom de fem ind på skolen. Fem ^{ud} af tyve, det kunne mærkes på holdet. Og da de var færdige gik de til rektor og bad om ikke Ellegaard måtte holde afskedsforelæsningen. De ville gerne slutte som de var begyndt. Den dag gik jeg virkelig på talerstolen med en fryd boblende i mig. Jeg tænkte på de mange, jeg gennem årene havde hørt ved disse anledninger. Nu gik jeg altså også ind i ~~den~~ rækken. Og den dag fik vi at vide, at den sidste fra Tøseholdet var kommet ind. Det var mageløst.

Siden skilte to af pigerne sig ud i en kaprice som næsten følte umulig og ufattelig, men de sejrede med bravour. Først samlede de gennem halvandet år en kvart million ind samtidig med at de planlagde først at komme på et japansk universitet i trekvart år, og derpå i en lignende periode som volontører på fornemme tegnestuer i Tokyo. Da de vendte hjem var det første de gjorde at redigere et stort lysbilledeshow om japansk emballage set i relation til livet derude. Afleveringen skete i Dansk Designråds regi, og de to steg på talerstolen og indledte med hver at tale i en tre-fire minutter på flydende japansk. Og så løb billedmosaikken over lærredet til japansk musik. Da havde jeg tårer i øjnene. Så megen energi, så enorme anstrængelser - og så rigt et udbytte. "Og kære Ellegaard, hvor har vi

savnet dig!" Mere lykkelig kan man som lærer ikke opnå at blive. Men hvad var det man gav? Hjælp til selvhjælp. Resten havde de ydet ud af egen energi og drift.

For resten har det været et bærende motiv, detge: hjælp til selvhjælp. Sådan modtog jeg ydelserne fra mine forældre, sådan opfattede jeg mine læremestres vejledning, og sådan lod jeg det gå videre til mine drenge. Hvis de skulle ét eller andet vidste de, at de selv måtte komme med noget, de havde samlet sammen på den ene eller anden måde. Resten blev spædet til. Det har aldrig været godt at få det hele foråret.

I 1956 søgte jeg og modtog Knud V. Engelhardts Mindelegat. Dengang blev det ikke tildelt, og jeg havde besluttet, at jeg kun ville søge denne ene gang, så måtte det gå som det kunne. Men jeg fik det altså og blev naturligvis strålende glad og taknemmelig. Så havde mine arbejdsprøver altså vundet genklang.

Engelhardt hørte jeg første gang om, da Jørgen Grønberg Hansen op-søgte Biilmann Petersen for at få en anbefaling at bilægge sin an-søgning. For resten fik han aldrig legatet, hvad han i højeste grad fortjente, men det skyldtes vist, at han i mellemtiden rejste til USA. Det gav imidlertid Biilmann anledning til at fortælle os om sin forgænger, og det anede mig, at her var noget, som jeg engang måtte dykke ned i. Biilmann havde evnet at tegne et portræt af et menneske, der straks fascinerede mig.

På selve dagen, den 11. februar, Engelhardts fødselsdag, modtog man en check bilagt en invitation til at aflægge visit hos hans søster, Karen E. Engelhardt. Hun bød på vin og kranssekage og fortalte om sin bror, inden hun overgav én nogle småtryk, ~~til minde~~ man kunne gemme som minde. Undervejs undslap der hende et hjertesuk om, at Biilmann Petersen, siden hendes brors død i 1931 havde arbejdet på en bog om Engelhardt, men den var nu, mange år efter, stadig ikke blevet ~~skrevet~~ til noget. Jeg lovede hende at fremme sagen og henvendte mig til Biilmann for at tilbyde ham min hjælp til bogens gennemførelse. Det smuldrede imidlertid hen, men jeg havde lovet mig selv, at Karen Engelhardt ikke skulle vente forgaves.

På Kunstindustrimuseet findes en udsøgt samling af Knud V. Engelhardts arbejder. Dem havde Biilmann Petersen i sin tid udvalgt og ordnet perfekt, så materialet fandtes altså tilgængeligt. Jeg bad om tilladelse til at benytte samlingen, men her krævede man Biilmanns underskrift. Den fik jeg også, dog efter tydeligt at have

ladet min gamle mester forstå, at han måtte sige til, hvis han følte sig gået for nær. Han skulle vide, at jeg skyldte ham så meget, og jeg ønskede på ingen måde at genere ham. Men jeg fik altså tilladelsen, og gik i gang.

Knud V. Engelhardt var en pioner, en fanatisk skikkelse, der hele livet var opslugt af sit arbejde og udbredelsen af budskabet om bedre formgivning. I en tid, hvor jugend-ornamenter og udpinte dekorationer florerede, ~~askrabede~~ han det alt sammen væk og undersøgte funktionen, ofte med højst frapperende løsninger som resultat. Han brød nye veje både på bogstavområdet og som produktdesigner - længe før begrebet design havde fundet et navn, endelig blev opfattet som begreb. Han tegnede en sporvogn med glatte profiler både ud og inde, de lettede rengøringen og var behagelige at omgås. Han vandt konkurrencen om nye vejskilte til Gentofte Kommune. Og han opførte et længehus i Gammel Skagen - før resten det eneste hus han tegnede. Det kom til at danne model for mange af datidens yngre arkitekter, og der går efter min opfattelse en lige linie fra dette hus over Aage Rafns og Kaj Fiskers små stationebygninger på Bornholm til hovedbygningen på Århus Universitet. Og hvis det er rigtigt kan man se, hvor langt hans ideer rakte. Det gjorde de på utallige områder, og han fik følge. Hans tankegange slog an. Han åbnede samtidens øjne, og eftertidens med. Og så var han den første. Udgangspunktet. Det er godt at kunne pege på den, der satte det hele i gang.

Arbejdet med bogen var naturligvis spændende og lærerigt. Jeg fik forbindelse med museumsdirektør Sigurd Schultz, som havde kendt Engelhardt bedre end de fleste blandt mine samtidige. Han tømte sit chartequé og fortalte mig alt hvad han vidste, en enestående og uvurderlig hjælp. Uden hans medvirken var meget blevet tyndere. Men jeg traf også andre, der vidste at berette, så efterhånden kunne jeg iføre mig Engelhardt, vidste hvordan han gik, hvordan han talte, og endelig samlede jeg de anekdoter, der knyttede sig til ham. Også over ham stod der nemlig myte. Tilsammen dannedes billedet af et brændende menneske, som til sidst brød ud i lys lue og omsider brændte op, kun 49 år gammel. Men jeg var også sent ude. "Tror De, at De kunne sætte mig i forbindelse med smedemester Ransdal?" "Åh, det var synd. Far døde for en måned siden. Han kunne have fortalt Dem meget om Engelhardt."

Men bogen blev omsider færdig i korrektur, og med den gik jeg til Biilmann Petersen for at få ham til at skrive det forord, han engang havde lovet mig. Det skyldte jeg ham, så han på denne måde kunne få anledning til at bringe sin vurdering af og sit bidrag til Engelhardts historie. Efter aftalt tid indfandt jeg mig på Akademiet for at hente bogen, og forordet. Men Biilmann slyngede bare bogen hen ad bordet og vrissede, at jeg bare kunne gå med den. Han ville overhovedet ikke skrive noget somhelst. Det var ærgelsen over, at han aldrig selv fik skrevet bogen. Han havde vel renget med, at jeg heller ikke fik det gjort - og nu lå den der, lige for næsen af ham. Jeg havde inderligt ondt af ham, men han havde jo givet mig lov og havde alt for længe haft muligheden. Karen Engelhardt var i mellemtiden død, men indtil det sidste holdt jeg hende løbende underrettet. Hun vidste, at den var sikker på at udkomme. Og dens indhold havde hun om nogen selv oplevet på nærmeste hold.

Men et forord skulle der nu i bogen. Jeg opsøgte Kaj Fisker. Han havde en kort overgang været assistent på Højen, huset i Gammel Skagen, og var sammen med en gruppe jævnaldrende, "Kanonarkitekterne", dengang stærkt optaget og påvirket af Engelhardts ideer. Jeg forelagde ham situationen og spurgte om han ville skrive på den baggrund. Han satte sig og bladede langsomt bogen igennem. Så rejste han hovedet, og med sin karakteristiske, knappe stemme udbrød han: "Jeg bliver helt ophidset." Jeg tog det for en uforbeholden kompliment. Han rufede sandt at sige ikke med ros. Men det var også ~~hans~~^{et} udtryk for, at en del af hans ungdomstid med et stod lyslevende for ham. Han skrev en varm, indforstået introduktion, som øger bogens værdi og gør den vedkommende. For resten var det noget af det sidste fra hans hånd inden han døde et halvt års tid senere. Også her sluttede det, som det begyndte. Selv om vi kun sporadisk var stødt på hinanden.

Bogen om Knud V. Engelhardt har bragt mig store glæder. Mange er kommet til mig og har fortalt, hvor glæde de var for at stifte bekendtskab med denne mand. Det var jo også ^{hele} meningen med at samle og skrive den. Engelhardt skulle ikke gå i glemmebogen, det var mit formål. Men efter at have lært ham ~~at~~ at kende på godt og ondt måtte jeg også tilstå en vis affinitet med ham. Jeg genkendte en drift, en idealisme med utålelige over- og undertoner, men også et talent, der uroligt søgte nye veje. Skulle han frem for så mange andre ikke føres til protokol for en eftertid? Som Kaj Fisker slutter sit forord: Han ^{har banet} ~~viste os~~ vejene for os.

Jeg kom til at kende Engelhardt bedre end mange ~~andee~~ af dem, jeg til daglig omgås. Det er mærkeligt at have mødt et menneske uden nogensinde at få mulighed for at tale med vedkommende. Men det har jeg jo alligevel, et sted der ude, hvor alt mødes.

Kort efter blev jeg indvalgt i bestyrelsen for KVE-Mindelegat, og senere dag formand for det lille tremands udvalg, der uddeler prisen. I penge kun ringe, men i alt fald i gamle dage på Akademiet kaldet Det fine Legat. Gennem årene er det tildelt en række fremtrædende personer inden for de mange områder, Engelhardt dækkede. På hans hundrede års dag havde vi arrangeret en lille udstilling i Kunstindustrimuseet og inviteret samtlige nulevende legatarer til et glas portvin. Det var interessant at skue ud over den forsamling, fra Mogens Koch som den ældste til Nils Fagerholt som en af de yngste., fra arkitekter til håndværkere og skribenter. Her ~~så vi~~ oplevede man i et glimt Knud V. Engelhardts spændvidde.

Det er en herlig opgave at være med til at udpege nye emner til legatet, at øjne nye talenter eller hære ældre for et langt livs indsats. Men også ~~at~~ hvert år at mindes et stort navn i dansk designs historie. En foregangsmand, der var stærk nok og original nok til at gå egne veje midt i en forvirret tid. ~~For hans bane~~
~~vejen for os~~

Dågen efter ~~En~~ Knud V. Engelhardts hundredeårs dag bragte Weekendavisen en artikel om ham, hvori jeg prøvede at fortælle ganske lidt om nogle karakteristiske arbejder fra hans hånd.

←NÅR MAN fra København tager retning nord ud, er man aldrig i tvivl om, hvornår bygrænsen overskrides. De blå-hvide københavnske gadeskilte er pludselig udskiftet med Gentoftes endnu mere karakteristiske: Sorte standere og vinger med hvid skrift, tilmed af en robust karakter, der gør den lettere at læse end den smalle og tætte københavnske.

Sådan har det været siden midten af 20'erne, og Gentoftes har med stor konsekvens beholdt dette kendetegn, der markerer territoriet så udmærket.

Skiltenes skyldes arkitekten Knud V. Engelhardt, en højst original mand, der byggede alt andet end huse, dog med en enkelt undtagelse, som vi skal komme tilbage til. Gentofteskiltenes blev til efter en konkurrence, og Engelhardt indfandt sig på rådhuset, forrummet med sixpence og et tørklæde over munden i bedste gangster-stil. For som han siden forklarede: Projekterne skulle jo afleveres anonymt!

Gode, nyttige brugsting

Spøg til side. Denne Engelhardt var særdeles original, ikke blot i sin væremåde, men også i sit arbejde. Han gik på Kunstakademiet i en tid, der var præget af jugendstilen med alle dens charmerende, men rigtignok også ufunktionelle skøjtesving. Man svælger i stilimitationer og kunne ikke få nok af overfladisk dekoration selv på de mest almindelige brugsting. Men hurtigt smøgede han alt det overflødig væk, begreb den essentielle form og skabte noget afklaret, der fungerede. Han undersøgte, hvordan brugen indvirkede på formen, hvor sliddet ville komme, og tog hensyn hertil. Alle hans løsninger indebærer således klare afrundede former, der er be-

hagelige at tage i hånden, og som man aldrig kommer til at støde sig på.

Alt dette var ganske uheldigt på hans tid. Så tidligt som i 1909-10 tegnede han en genemtænkt, brugsvendig sporvogn til afløsning af det spinkelt-dekorative. Han tænkte på rengøring og bekvemmelighed, hvor andre søgte at dække sig ind med det overfladiske.

Og hvad står der så tilbage nu, da vi i går den 11. februar har fejret hans 100-års dag?

Ikke meget, men dog så meget, at man kan danne sig et indtryk af det væsentlige i hans epokegørende virke. Først de omtalte gadeskilte, oftest anbragt frit på gadehjørnerne, opsat på søjler der ender i en klokke, hentet fra Gentoftes kommunevåben. Vingerne bærer en klar og tydelig skrift, og over det lille j finder vi et hjerte, gerne malet rødt — Engelhardts bomærke. Det var ikke blot et tomt postulat. Han levede og åndede for sit virke, lagde sin sjæl i løsningerne — og forgik til sidst i akut mani, knapt 50 år gammel, efter et liv i optagethed af det at skabe gode og nyttige brugsting til mennesker.

Bennetts bogstaver

Ud over skiltene bestilte Gentoftes en plakatsøjle, som man endnu hæger om. Den er forholdsvis lav, tilpasset villakvarterets miljø. Den ender forneden med et tjæret udsving, der gør det mindre tiltrækkende for hunde at løfte ben op ad den. Samtlige dimensioner er tilpasset efter datidens normal-lastvogn, så transporten kunne foregå så ukompliceret som muligt.

I København finder vi enkelte steder, f. eks. omkring

det gamle Assistenshus, på Charlottenborg og i et kvarter på Nørrebro andre gadeskilte, her dog med guldbogstaver på kobberbund, hvilket nedsætter læseligheden, men de er jo også fra en tid hvor man bevægede sig i et noget andet tempo end i dag.

I Gammel Skagen findes som nævnt et hus, Engelhardts eneste byggeri. Det er karakteristisk ved sin høje, sorte sokkel, der når helt op under vinduerne, ved sine fine proportioner og ved en ligeledes sort skorsten, der er drejet 45 grader og således skaber bedre afskæring langs tagfladerne. Han tænkte altid anderledes, ikke for at skabe noget fordrejet, men for at se om vane-tænkning ikke havde udeladt en bedre løsning.

Hans afrundinger gav sig også udslag indvendigt i dette hus. Alle sammenskæringer mellem vægge indbyrdes og mellem vægge og loft blev rundede. I de store rum med en stor hvidtølsflaske, i de mindre med en bajerflaske, som han udtrykte det i beskrivelsen. Han hadede kanter, i modsætning til Bauhaus, den tyske funktionalistbevægelse der begyndte kort tid efter Engelhardt. Her benyttede man udelukkende passer og lineal og gjorde derved tingene umenneskelige. Engelhardt var lige så klar i sin tankegang, men beholdt det humane. Forskellen er væsentlig.

Indtil for ganske nylig kunne vi glæde os over Bennett's store bogstaver ud mod Rådhuspladsen. Nu er også de væk. Tiden river meget med sig. Men nogle få enkeltpersoner benytter endnu KVE's bomærker, blandt andre Universitetsbiblioteket, højesteretssagfører Oskar Bøndo Svane og Faaborg Museum.

Vi kunne også have haft hans sporvogn at se. Den fik imidlertid på et tidspunkt forlænget for- og bagperronerne og de sidste eksemplarer endte som saltvogne. Dog har to overlevet strabadserne og står til at redde ved at blive ført tilbage til den oprindelige skikkelse. Hidtil har ingen fonds dog været villige til at yde den nødvendige økonomiske indsats. Forhåbentlig kommer den dag, da vi kan opleve denne vogntype side om side med Lundings sporvogn fra 30'erne, to eksemplarer på dansk design fra en tid, der end ikke kendte til dette nymodens engelske udtryk.

Og endelig kan man så på Kunstindustrimuseet få adgang til en omfattende eksem-

pelsamling på alt, hvad Knud V. Engelhardt beskæftigede sig med, fra gasapparater til broderi og fra spisebestik til skilteskrift. I anledning af den runde dag har man arrangeret en udstilling med dele af denne samling, suppleret af indhentede eksemplarer fra private.

Udstillingen bekræfter, hvad professor Kay Fisker i sin tid skrev om Engelhardt:

»Han tegnede selv sin cykel, og han tegnede sin påklædning. Han gik med en jakke uden det rudimentære revers,

hos Engelhardt dog forsynet med et lille rundt hul til en knaphulsblomst. En hvilken som helst genstand, der kom under hans behandling blev dissekeret på denne måde, og helt uden fordomme nåede han frem til den brugsteknisk rigtige udformning. Den rationelle brugskunst står forrest på vort program i dag, men uanset hvor mange designere, der er sat på opgaven, har vi endnu ikke overgået Engelhardts intentioner og genialitet. Han har banet vejen for os«.

Mit barndomshjem på Bernhard Bangs Allé lå på alle måder i yderkanten. Der var et godt stykke vej til Lindevangsskolen, som min søster og jeg kom på, fordi mine forældre for alt i verden ikke ville have os ~~til~~ på La Cours Vej Skolen, hvor en vis hr Arvin afprøvede nye og tilsyneladende yderst avancerede undervisningsprincipper. Siden har disse vist sig at være meget lidt brugelige, så det var en klog disposition at søge et andet sted hen. Børnene fik i virkeligheden ikke lært noget efter hr Arvins metode.

Men der var også langt til kirke. Den lå nede på Nylandsvej ved Nordre Fasanvej. Min mor kendte vejen, den havde hun i fire lange måneder troligt gået hver dag for at besøge mig på Frederiksberg Hospital. Men hele familien kendte den også, når vi fra tid til anden samlet gik i Godthåbskirken. Det skete kun af og til, men det skete. Hvor meget det til at begynde med sagde mig kan jeg ikke huske. Men vi fulgte altid mor og far, hvad enten det var skovtursudflugter eller maleriudstillinger. Sådan var søndagene nu, og de var gode nok.

Hver måned dumpede kirkebladet ind ad brevsprækken. Og i det fandt jeg en lille notits om noget, der hed YA. Det var KFUM's Yngsteafdeling. Der stod vist oven i købet programmerne for de ugentlige tirsdagsmøder. Det så, interessant ud. Det kunne jeg godt tænke mig at være med i. Jeg havde kun børnene lige omkring huset at lege og snakke med. Og i skolen var der kun ganske få, jeg havde knyttet mig til. Jeg bad far om at følge mig. Det var ^{nok} vist ikke særlig nødvendigt, men det var lidt vanskeligt sådan bare at komme dumpende selv. Jeg blev vel modtaget af lederen, Orla Holt, og hans tre-fire halv voksne medarbejdere, herlige fyre der både havde det godt med hinanden og som syntes det var morsomt at skabe en ramme for os drenge. Vi så film med Ungerne, vi grinede ad Gøg og Gokke og Chaplin, vi hørte foredrag om spændende ting - min far kom for resten en aften og fortalte om sine oplevelser på Elevskolen - de opførte komedier for os. Der skete hele tiden noget nyt. Og så sang vi. Olfert Ricard havde ikke levet forgæves. Det var hans KFUM ånd, der hvilede over det, kan jeg se nu bag efter. Kristi stidsmand ... Fyrrer år frem ... alle dem fra De Unges Sangbog, men også friske drengeviser fra March og Lejr. Jeg husker det som gode, glade timer. De andre drenge glider i ét som en samlet masse, mens lederne står tydeligt i bevidstheden. Dog var der én dreng, som jeg hurtigt fandt sammen med. Erik Stoch Jensen. Vi var jævnaldrende, men han var meget tidligere moden end jeg. Han malede og gjorde det glimrende, nej det er ikke ordet, for han havde

en agte malersans. Han gjorde bevidst oprør mod sin borgerlige familie. Der var Sturm und Drang i ham. Han ville gerne skrive som Mogens Lorentzen. Han fabulerede. Snart fik han en ikke ringe indflydelse på mig. Vi drog ud sammen for at tegne og male, han i olie, jeg i akvarel. Han var den ledende, igangsætter. Han satte mig på sporet af så meget der lå i svøb. Og jeg lod mig uden videre drage med. Ikke han på nogen ^{ubehagelig} måde dominerede, og jeg trængte jo også til en levende kammerat. Han var den eneste inden for mit cirkelslag, der føltes som noget ud over det almindelige. Så YA kom også på den led til at betyde meget for mig. Siden voksede Stoch og jeg fra hinanden. Da jeg kom til mig selv, blev han pludselig jaloux, fordi han ikke længere var den toneangivende. Vi mistede forbindelsen med hinanden da jeg rejste til England. Det var på en måde trist. Kun i ét andet ~~tilfælde~~ sammenhæng kom jeg siden til at opleve det samme. Heldigvis er der kun de to undtagelser. Misundelse er en styg menneskelig egenskab, når man møder den. Og hvor den kan forpæste iøvrigt givende relationer.

Vi blev konfirmerede sammen, Stoch og jeg. Forberedelsen fik jeg ikke meget ud af på grund af min evindelige skranten. Den ikke alene plagede mig, den satte mig også tilbage. For eksempel lærte jeg aldrig at spille klaver. Det har været et virkeligt savn, som kun til dels blev kompenseret gennem visesang. Nå, man kan ikke nå alt i denne verden.

Konfirmationen var på den baggrund alligevel en stor dag. Der var en højtid over den, lige fra jeg på morgenstunden bandt slipset og til familiens ældste drog af om aftenen. Det var trygt at se sine fædrene bedsteforældre, min mormor og moster og et par andre ældre af fars familie. Men

(hvad lagde man iøvrigt i dette med konfirmationen? Jeg husker det ikke. Alligevel var der et eller andet inden i mig, der ikke kunne undvære et åndeligt ståsted. Sådan har jeg selvfølgelig ikke formuleret det for mig selv dengang. Men jeg har givet ^{hvis} haft en fornemmelse af, at der ~~var~~ ^{var} ~~noget~~ ^{noget}, der var større end jeg, en Gud man kunne bede til, en verden uden for én selv. Ikke fordi vi på nogen måde drøftede det hjemme. Det var alle for blufærdige til. Men bare det, at vi kunne følges til kirke var et ydre bevis på, at mine forældre ikke var fremmede overfor det med Vorherre.

Og så var jeg da kommet på gymnasiet. Der gik ikke mange uger før en tillidsmand fra Noget der hed Danmarks Kristelige Gymnasiastbevægelse lagde indbydelser rundt i klasserne. Det gjaldt et møde i Roskilde. Det meldte jeg mig straks til. Mon ikke det kunne danne fortsættelsen på mine dage i Godnåb KFUM?

Vi mødtes under uret^{tidlig} en lørdag eftermiddag. Vi skulle med tog fra Hovedbanen. Han hed Poul Hartling, sagde han, og bød os velkommen. Det var mærkeligt at vi straks befandt os i samtale ude på bagperronen af toget. Men det gjorde vi altså. Hvad er det der gør, at mennesker straks kan føle sig på bølgelængde? Det blev dengang indledningen til noget af det mest værdifulde ved siden af skole og fag. Hartling var sekretær i Gymnasiastbevægelsen og allerede den gang en samlende skikkelse. Der stod en air af noget på en gang muntert og alvorligt om ham. Han følte som en stor, glad dreng med et vindende væsen.

Kort efter var jeg dybt engageret i en studiekreds som blev dannet med deltagelse fra flere skoler. Paul Honoré, den senere præst, var en grundig igangsætter af mange ungdommelige diskussioner om livsproblemerne. Hvor var det befriende at mærke åndelig luft under vingerne og samspil med ligesindede. Ikke at vi var særligt hellige, men at vi søgte ét eller andet, der lå uden for dagen og vejen, var helt givet.

Gymnasiastbevægelsen var ganske vist barn af Ricard og KFUM, men den havde holdt sig fri af ~~den~~^{at} indremissionsk~~u~~ snæverhed. Der var noget fribåret over den, ikke mindst takket være landsformanden, Povl von Spreckelsen, og hans norske kone. Vi så dem ikke så ofte, de boede i Randers, men når de dukkede op til en week-end uden for København havde vi en klar fornemmelse af noget karsk, det at kunne tale jævnt om det høje. De var enestående.

Snart blev jeg selv tillidsmand og mere involveret i arbejdet. Og efter studentereksamen fortsatte jeg i den såkaldte Studentertjeneste, hvor man kunne gøre sig nyttig på forskellig vis, sådan som studenter før os havde gjort, mens vi var gymnasister. Det førte siden til, at en gruppe overtog redaktionen af Gymnasiastbladet efter "Fatter", Povl von Spreckelsen. Her kom jeg med både som typografisk konsulent og som medarbejdende redaktør. Ofte sad Hartling, den senere pastor Helge Rasmussen og jeg og klæbde blad op, og hvor

havde vi det pragtfuldt og morsomt. Engang fortalte Hartling om en amerikansk redaktør, som midt på en side havde anbragt en lille notits med teksten: De aner ikke hvor svært det er at fylde teksten ud! Det havde vi ikke. Helge Rasmussen interviewede på et tidligt tidspunkt Martin A. Hansen, Erik Aalbæk Jensen bidrog med artikler og siden blev det Thora Vests tur. Det var svir alt sammen - og mere end det.

Og hvor man dog traf mange interessante jævnaldrende. Adskillige mødte man siden i nye sammenhænge. Det var folk, der ville noget ud over det sædvanlige, personligheder i svøb, de fleste af dem.

I fem år deltog jeg i sommermøderne på Herlufsholm, der under hele krigen gæstfrit åbnede sine døre for os i otte dage. Der traf man også mange af den ældre generation, der enten var ledere eller kom som talere. Carl Erik Thaning, præsten i Gentofte, gamle pastor Friederiksson fra Island, der var låst fast her under besættelsen, Han talte latin med svanerne i den firkantede dam. Her kom Flemming Hvidberg og andre teologiske professorer og fra Herlufsholm sognepræsten Knud Hee Andersen og lektor Jørgen Andersen, der blev doktor på Nis Petersen.

Så sad vi der til morgenandagt under et af de prægtigste krucifixer i Danmark, vi holdt småkredse på plænerne ned til Susåen og hørte foredrag i den store sal. Efterhånden følte man sig gammel i gårde, mærkede at man voksede. ←

Her var compensationen for den kedelige, indelukkede og tørre skole, for de underligt afstumpede kammerater. Her hentede man inspiration og udsyn, indsigt i noget der på én gang ikke var af denne verden og alligevel var det lige her og nu.

Hvad skulle jeg have gjort uden Gymnasiastbevægelsen? Da min ældste et stykke inde i sin gymnasietid af egen drift tog på et sommermøde, kom han hjem og sagde: "Hvorfor har I dog ikke fortalt om det noget før." Tank hvad jeg er gået glip af." Men vi ville ikke påvirke nogen af drengene. De måtte alene gennem vore drøftelser og holdning få fornemmelsen af, hvor vi stod. I dag er Henrik landsformand for de tilbageblevne rester af det, der dengang var en stor og omfattende bevægelse. Der var altså alligevel en arv.

Englandsopholdet betød et naturligt afbræk i alt dette. Derovre gik jeg i hængsvenke kirke. Den lå mere bekvemt end den danske og havde gudstjeneste søndag formiddag med efterfølgende kirkekaffe. Jeg har altid holdt meget af den svenske højmesse, og bag efter kunne man så fortsætte i byen med museer eller bare gennemvandring af de mange

kvarterer, eller der var svenske unge man kunne slå følge med.

Efter at have været hjemme i nogle år fik jeg en opfordring til at indtræde som næstformand i Kristelig Akademisk Forening. Den havde jeg aldrig frekventeret. I Gymnasiastbevægelsen var vi os selv nok, eller rettere: vi ville hellere fortsætte dér som studenter. Vi kendte jo hinanden, og måske var det også morsommere at være blandt de ledende end at træde ind som yngste rus i en ny og ukendt sammenhang. Nu begyndte jeg så, ovenfra sammen med blandt andre professor Eduard Nielsen, der var formand. Det var ham, der uforvarende kom til at skaffe mig ind hos Gød. Hvor tingene dog på mærkelig vis hænger sammen. Sekretæren hed Erik Ågård. Jeg husker den aften oppe i en hytte ved Sønder sø, hvor han og hans kone trådte ind i lokalet. Hvem var de dog? De følte med det samme som noget særligt, og de blev hurtigt mine venner. Det skulle vise sig for livet!

Det blev en lige så givende periode som Gymnasiastbevægelsens Louis Brøndum, lederen af Pastoralseminariet, var landsformand for overbygningen Danmarks Kristelige Studenterbevægelse. Med i dens ledelse var folk som professor Regin Prenter og præsten i Hjerminde, Frederik Paludan, og flere andre spændende personer. Det var godt at have alt dette som en sidefløj til ens bygning. Jeg kom ind i interessante teologiske tankegange og Ågård forklarede mig på en lang sommerferie om gudstjenestens historiske forudsætninger - så meget at jeg i Kristeligt Dagblad fremførte et forslag til gudstjenestens ændring. Det resulterede i deltagelse i præstekonventioner med mange gode drøftelser endnu mens alle disse problemer var i deres vorden. Det gav kontakt til nye kredse og gav tilbagespil, der var spændende og givende.

Det var uundgåeligt, at en del kammerater naturligt valgte at blive teologer, selv om de hverken dominerede Gymnasiast- eller Studenterbevægelse nævneværdigt. Det var steder, ~~hvor~~ der kun undtagelsesvis kunne udarte til det klerikale. Men helt naturligt kom jeg til at kende mange teologistuderende. Det var ikke den ringeste del, der samledes ude på Kirkehistorisk Institut på Vodroffsvej. Og når de skulle disputere blev jeg sat på at tilrettelægge deres opus. Hal Koch var formand for Gøds bestyrelse, så der var en sammenhang. Når han og jeg af og til havde noget for med hinanden, kunne han godt finde på at køre mig hjem for at sidde længe og snakke i bilen. Vi kendte også hinanden fra juleselskabelighed hos Lise Harboe Jepsen,

hvor han og Bodil var med til at føre ordet. Det var aldrig ringe begivenheder, må man tro.

Jeg kom meget på Instituttet, hvor det gik muntert til, ikke mindst når man arrangerede Altid Frejdig Bal i smoking. Jeg kender ingen, der kan feste som teologer. På Gad havde vi på et vist tidspunkt gjort to store værker færdige, et historisk og et teologisk. Det fejrede man med to fester på Angleterre. Fru Restrup havde kun mod på den ene, for teologer var nu så kedelige. Jeg fik alligevel lokket hende med til begge seancer, og mens historikerne ikke røbede megen vid, har vi ikke grinet så meget som blandt teologerne. Svend Holm-Nielsen havde skrevet en gammeltestamentlig tale, som gjorde ondt i maven, og andre holdt sig heller ikke tilbage. Det var mageløst, og det havde Grete Restrup rigtig godt af.

Det var derfor oplivende på vej hjem fra sommerferie at træffe Hal Koch ude på dækket af Grønå-Hundested færgeren. Men på mit muntre tilråb svarede han svækket, at han havde det rigtig skidt. Sammen med et par besætningsmedlemmer fik jeg ham bugseret til kaptajnens kahyt. En halv time efter var han død for øjnene af mig, trods en tilkaldt læge, der medbragte en righoldig medicintaske. Men ind mellem de tre anfald var Hal Koch klar og åbenhjertig. Ikke at han talte lige ud. Men det var ~~ord~~ alligevel ord, som jeg siden kunne overbringe Bodil og familien, da den næste dags aften samledes for at blive gjort bekendt med, hvordan det hele var forløbet.

Da jeg adskillige år senere lå i en ambulance og var forvisset om, at det snart kunne være slut, var det Hal Koch jeg tænkte på. Men véd i forvejen ikke, hvordan man vil reagere i en sådan situation, og der er intet brødt i bag efter at konstatere, at man var rolig. Men ^{tanken på} det var Hal Koch, der gav mig mod. "Jeg hænger ikke ved livet", havde han sagt. Og når han kunne dø, så kunne jeg også. Når livet har været rigt er det måske alligevel ikke så svært at dø. Men det konstaterer man jo først, når den engang virkelig er alvor.

Med i min kirkelige tilvarelse må vel også regnes mit arbejde med Bibelens typografi. Det begyndte med en kritisk artikel i Kristeligt Dagblad. Både salmebøger og bibeludgaver savnede en standard. Det førte til at Vajsenhusets forstander, Svend Skov Jensen, kaldte mig til sig. Han var sig bevidst, at Vajsenhuset sad inde med et

monopol, og det forpligtede, som han sagde. Så han satte mig i gang med en miniaturesalmebog, og siden smittede den af på Det Danske Bibelselskab, hvor jeg kom til at udforme den tospaltede standard-udgave, som stadig er i brug. Hvor var det dog en forbenet, gammel-dags forsamling at komme ind i. To forældede teologer, den selvhøjtidelige forlagsboghandler Emil Frimodt og et par andre konservative mennesker. Den eneste fornuftige var stiftamtmand Ejnar Larsen, tilsyneladende studs, men med en befriende evne til at skære igennem alt vrøvlet. Han blev mig en udmærket støtte, højt hævet over de andres forsøg på at få det hele til at forblive som det ~~var~~ altid havde været.

Vi gjorde siderne læselige, indbindingerne forlod det sorte, ligkisteagtige udseende og smudsomslagene blev hvide med gulddekoration. Hvor var det dog en ære at få lov til at være med til dette nybrud. Og siden, under Johannes Müller, den bittersøde, ubetaleligt humoristiske præst ved Sankt Lukas Stiftelsen, som jeg kendte så godt fra Gymnasiastbevægelsens dage, kom Seidelin'ernes ^{ny} oversættelse af Det Nye Testamente, hvor han, der ellers koketterede med sin konservatisme, var den første til at acceptere mit omslag, der ^{gav} indtryk af, at denne bog i det ydre skulle ligne en almindelig roman, så den blev læst som sådan. Jeg har altid ment, at man var en anden efter at have gennemlæst Det nye Testamente fordomsfrit.

Det Danske Bibelselskabs udvikling har jeg således gennem mange år fulgt på nærmeste hold, og det gør én taknemmelig, når man kan konstatere den udvikling, der er foregået, og hvordan man stadig følger med tiden, levende optaget af også af den typografiske formgivning. Mit navn står ikke i Bibelen. Her, i den vigtigste bog af alle, måtte jeg forblive anonym. Det arbejde er i hvert fald gjort i ydmyghed og med den dybeste respekt. Hvor mange blev det for resten forundt at skabe sin generations Bibel? Jeg ser bag ud til Plantin i Antwerpen, til Bruce Rogers i ~~Cambridge~~ og til de utallige bogtrykkere, der følte trykning af Bibelen som kronen på værket. Her var der frem for alt tale om at få lov.

Som man vil forstå har det kristne budskab for mig været som den røde tråd i Den engelske Marines tovyværk. Skjult for de fleste, måske. Jeg har aldrig været den, der åndeligt talt gik rundt med små pamfletter. Og så har det vist sig, at ens holdning i den retning

Oxford!
 AG har
 sikret om
 den som et
 monumentum
 Typograficum
 Bogværket

alligevel ikke er nogen hemmelighed. For et par år siden kom en fjern kollega hen til mig under en reception og sagde: "Nå, går du stadig i kirke?" Hvabehar? Hvor vidste han det fra, det var vi vidst aldrig kommet ind på. Men måske der på et eller andet tidspunkt er faldet en bemærkning - til ham eller en anden. Mit håb er, at ingen vil hæfte betegnelsen "hellig" på mig, det synonym, der fortæller om små, indelukkede kredse med fordomme og snæversyn. Alt det har jeg hadet som pesten lige siden jeg lærte det at kende. Men jeg har også fordømt Tidehverv, denne golde reaktion, hvorefter der ikke skal ske noget som helst i kirkeligt regi. Kristendom er handling ud fra en ordre, ud fra et bestemt menneskesyn. Og for mig er den kombineret med noget af det fribårne, som jeg altid har søgt, det Povl von Spreckelsen - og mange af de andre jeg mødte i min ungdom - var udtryk for. Kirken er et fristed, hvor vi kan modtage Guds ord, synge med salmetunge og mindes Kristus helt konkret gennem vin og brød. Det giver frimodighed at høre tonen fra himlen, hvad enten det sker i ord eller musik. Man kan måske gå lidt misfornøjet fra kirke, hvis gudstjenesten har haltet sig af sted, men selv en kedelig prædiken kan ikke ødelægge det væsentlige.

Mit liv var uendeligt meget fattigere, hvis jeg ikke havde mødt evangeliet og kunnet dele det med ligesindede. For nok blev arbejdet en væsentlig del af min tilværelse, men ~~jæxx~~ havde jeg kun haft det, var det alligevel mindre end et helt liv.

Over indgangen til Gudsageren i Christiansfeld står der på ydersiden: "Det sås i forkrænkighed", og ind mod kirkegårdens ensartede, strenge stentavler står der: "Men det opstår i uforkrænkighed."

Uden det håb bliver livet underligt afstumpet. Det kan forgå i daglige gøremål. Men det kan også få vinger.

Når lige bortses fra kredsen omkring Den Grafiske Højskole var det vanskeligt at finde frem til ligesindede kolleger. Det talte vi meget om på skolen, og jeg var måske mere ivrig end de andre, fordi jeg sad hjemme og arbejdede alene. Men måske var der flere, som også følte sig ensomme, og som gerne ville bekræftes hvad kvalitet angår. Hvordan det nu gik eller ikke gik, En aften samledes vi en lille gruppe, der igen havde visse kontakter og personforslag. Vi endevendte hvert enkelt omhyggeligt, der måtte i første omgang hellere tages for få ind. Sagen var, at der allerede eksisterede en forening, der kaldte sig Tegnerforbundet, men den tog rub og stub ind.

Vor agt var i virkeligheden at danne et lille akademi eller i hvert fald et sted, hvor vi ville være sikre på kun at rumme de bedste.
 skabe

Tilsammen kom vi til at udgøre omkring 24, og vore første anstrængelser gjaldt en udstilling af medlemsarbejder, samlet efter temaer af vidt forskellig art: emballager, plakater, bøger, skrift, ja tryksager af enhver art. Censuren var skånselsløs, niveauet uomtvisteligt og salen i Byggecentrum dannede rammen om noget, der lignede en begivenhed, Vi havde trykt et katalog med artikler om vore forgængere og om vore nutidige problemer. Der var grøde i projektet, og det gav os et grundigt kendskab til hinanden.

Siden fik vi eget lokale og endda en sekretær. Vi samledes til hyggelige medlemsmøder og forsøgte også fremstød på forskellig vis, men når det kom til noget, der lignede idealisme kneb det med interessen.

SIG kaldte vi os. Sammenslutningen af Industrielle Grafikere. Det var en betegnelse jeg havde hentet hos Biilmann Petersen, og det var ganske dækkende for, hvad vi beskæftigede os med. En periode udgav vi også et lille blad, men ellers var det i det store og hele et sted, hvor man bare mødte ligesindede for at drøfte fælles anliggender, Møderne endte næsten altid med en diskussion om honorarer. Det irriterede mig grænseløst. Selvfølgelig var det da nyttigt at vide, hvad de andre tog for deres arbejde, og det skete da også at nogen ringede for at rådføre sig med én - eller omvendt. Men der var nu da vigtigere emner at drøfte. Jeg ville så gerne, at vi skulle vise omverdenen, hvad for eksempel offentlig design kunne blive til. Men det orkede man ikke rigtigt. Jeg syntes vi var privilegerede og bar gyldne kæder. Så kunne vi vel nok vise os ved at yde en eller anden indsats, som måske oven i købet ville skabe prestige omkring vort foretagende, og til sidst til gavn for den enkelte.

Da SIG havde eksisteret i knapt ti år fik vi en henvendelse fra nogle produktdesignere, som søgte at blive medlemmer hos os. Vi drøftede sagen indgående i bestyrelsen og blev til sidst enige om, at hvis disse kolleger - ligesom vi engang - kunne formere en gruppe af nøjagtig samme størrelse, ville vi gå sammen med den og

danne en helt ny forening. Jeg var på det tidspunkt formand for SIG og fandt det yderst befordrende, hvis vi kunne komme i nærmere kontakt med kolleger, der sikkert arbejdede efter samme retningslinier og med samme problemer som vi, bare i ~~helt~~ andre materialer. De kunstneriske og faglige ~~problemer~~ ledetråde viser sig ^{meget} ~~jo~~ at være fælles og uden egentlige grænser, ud over selve mediet.

Sammen med et par kolleger deltog jeg så for anden gang i planlægning af en faglig forening. Det tog tid, men omsider kunne vi i ~~1979~~ 1969 holde en stiftende generalforsamling i Kunstindustrimuseets sal. Det rum har vel nok dannet rammen om mange begivenheder. Jon Palle Buhl lede ^{de} det hele med sin særlige elegance, og nu stod vi ansigt til ansigt med et nyt, næsten ukendt hold, som vi skulle til at lære at kende. Jeg kom med i bestyrelsen for at repræsentere "mine" grafikere, men det syntes som om de indledende drøftelser skulle fortsætte i det uendelige. Kristian Vedel var et usikkert, vægelsindet menneske, som jeg sætter megen pris på, men som på sin vis lod os i stikken, så grafikerne begyndte at rumle i krogene. Det var som en nyretransplantation, hvad jeg godt havde forudset, men sammengroningen var mere langvarig end nødvendig.

Efterhånden faldt brikkerne dog på plads, og vi afholdt møder, hvor man følte hinanden på tænderne. Jeg fandt hurtigt ud af, at i alt fald to blandt forsamlingen havde noget særligt at sige mig. Den ene var Grete Jalk, hvis møbler jeg havde beundret i kataloger og på udstillinger, og som jeg altid havde ønsket at træffe. Den anden var Henning Andreasen, som jeg slet ikke kendte, heller ikke hans arbejder, men han gjorde på en eller anden måde indtryk på mig. Og sammen med Adam Moltke, min grafiske kollega, dannedes snart helt uden formaliteter en kvadrille til stor glæde for os alle. Vi kunne simpelthen bare lide hinanden. Grete blev min nære veninde og fortrolige, kvindeklog som hun er på livet. Hende kunne man når som helst komme til, når problemerne havde tårnet sig ~~op~~ for højt op. Og Henning, ja af ham lærte jeg alt det, jeg havde ventet af IDD, de tre nye bogstaver for Industrielle Designere Danmark.

Henning Andreasen var begyndt som finmekaniker og havde på LK-NES arbejdet sig frem til en stilling som chefdesigner. Han havde intelligens til at tænke stringent og logisk, han kendte håndværket inde fra, og han havde en formskabende evne ud over det sædvanlige. Han fik skabt en ~~række~~ lang række produkter, hvoraf Danmark telefonen

vel blev den mest kendte. Han døde desværre alt for tidligt, så sig ~~vel~~ op. For os andre blev det et smerteligt tab. Ikke alene var han den fine fagmand, han var også et varmt, medlevende menneske, som ud over sit job blev en rejsende ambassadør for hele designsagen. Hvad fik han ikke holdt af kurser og foredrag, så det gik op for industriens folk, at design ~~var~~ ikke var kunstneriske snurrepibier, men ærligt, kontant arbejde med hensyntagen til tekniske begrænsninger og muligheder. Vi nåede at få udtrykt vor taknemmelighed over den uegennyttige gerning han, frem for nogen, dengang øvede for designtankens udbredelse.

Adam Moltke kommer jeg tilbage til i en følgende sammenhæng. Men ofte har jeg tænkt på, at havde IDD ikke gjort anden nytte - det gjorde den nu i høj grad - så havde den bragt mig sammen med tre mennesker, som kom til at betyde så meget for mig, en støtte, en bekræftelse. At lære ^{af} hinanden er dog noget af det mest værdifulde man har.

Sammen med grafikerer Erik P. Christensen og Henning Andreasen tog jeg i en periode et tag med at bringe IDD på fode efter nogle usikre år. Vi dannede en trojka og fordelte opgaverne mellem os. Det var slidsomt, men vi supplerede hinanden på det bedste og trak også glæder i land.

I årenes løb er der imidlertid taget for mange ind. De strenge kriterier fra SIG og fra IDD's start kunne desværre ikke holde. Mening ~~er~~ var, at man kun kunne blive medlem, hvis man ~~kunne~~ ^{evnede at} gennemføre en stor, selvstændig opgave, enten alene eller som deltager i et team. Nu tager man dem ind næsten lige fra skolen og ~~tallet~~ ^{medlems} tallet ligger omkring 150. Måske er det den eneste mulighed for at få indflydelse og en rimelig økonomisk baggrund. Men selv ~~om~~ ^{har} jeg til dels har mistet Og til tider går man og spørger sig selv, om der ikke igen var brug for et lille akademi som udfordring til den brede forening? På samme måde som SIG blev født i opposition til Tegnerforbundet.